

sam pride po tako imenovani „gruntni atestat“ (gruntni ekstrakt ali izpis), da bi ga posojivcu pokazal, — kako se začudi, ko zvé, da so še stari dolgovi v urbarji zapisani, ki so že dolgo čisto poplačani in za ktere plačila ima gospodar pobotne pisma (kvitenge) v rokah! Pa, ker se po obstoječih postavah ni oglasil, da bi se bil dolg tudi v urbarji postavno odpisal in zbrisal, je ostal zapisan, in posojivcu se ne more za zlo vzeti, če se brani na tak „zataboliran“ gruntkaj posoditi. Preden se pa po postavah to zbrise, terpi več časa. Med tem je gospodar v hudi stiski; čeravno ima grunt brez dolga, vunder posojila na-nj zavoljo tega dobiti ne more.

Po teh gotovih skušnjah za svojo dolžnost spoznamo:

Iznoviga svoj glas povzdigniti, da sila potrebno bi bilo za deželo, da bi denarna hranilnica (Sparkasse) posojila tudi na kmečke zemljiša dajala, in da bi se pripravne podružnice po deželi s tem namenam napravile. Ta naprava je tako očitna in silna potreba za deželo zlasti v sedanjih težavnih časih, v katerih bi se kmetje nar lože z njeno pomočjo iz krempljev imenovanih vohernikov in pijavk oteli, da nam ni treba na dolgo in široko o ti reči govoriti, ampak le dotičnim možem hranilnice, v katerih rokah je to napravo osnovati, resnico razodeti: kakošna se tu in tam sedaj po deželi godí! Če jim je kaj mar za blagor kmetijstva, ki je naši deželi prva podlaga blagostanja, naj — prosimo jih — resno prevdarijo to potrebo in naj se ne vstrašijo večiga dela in marsiktere sitnosti, ki bo gotovo stem delam združena; naj si bojo svesti, da bojo povsod po deželi v poštenih in domoljubnih možeh pridne in zaupljive podpornike našli!

Naj bi ne bil ta iz žive potrebe izvira-joči in ponovljeni glas — le prazin glas vpijočiga v pušavi!

Vam, kmetje, pa priporočimo, ki imate grunte brez dolgov, zvediti pri gruntih bukvah: ali so tudi izbrisani stari že poplačani dolgovi iz urbarjev, in če niso, vse potrebno storiti, da se to zgodí, da tako brez ovére zamorete na-nje denarja najeti, ako pridete v zadrego, da ga potrebujete.

Naj bi ne bil tudi ta opomin prazna beseda!

Opomin našim lončarjem.

Pretekli mesec se je zgodilo, da je Krajskim lončarjem, ki piskre in sklede v Terst na prodaj vozijo, Teržaški magistrat 124.000 piskrov in skled pobral in razbiti in pokončati dal, zato ker ta posoda ni bila prav in dobro lošena (pocinjena) in tedaj zdravju nevarna spoznana.

Naši lončarji lošijo (cinijo) lončeno posodo že od nekdaj s lošam, ki obstoji iz svinca in kotlovine, brez da bi se zamoglo reči, da je to lošanje zdravju škodljivo, ako se namreč popolnoma dobro opravi, da ni preveč svinca ali kotlovine v lošu in da je posoda dobro žgana, da se loš stanovitno posode derži, brez da bi ga jesih ali kakošna druga kislina raztopiti zamogla, in da se loš odergniti ne da.

Če se pa to lošanje (cinenje) lončenih posod nemarno opravi, da se svinec ali kotlovina po kislini raztopi, ki se v piskru kuha ali v skledi dalje časa stoji, je to zdravju sila nevarno zato, ker svinec ali bakro sta človeku hud strup, po katerim je že več ljudi ob življenje prišlo.

Ravno zato ni nobena bakrena (kufrena) ali svinčena posoda za rabo v kuhinjah pripušena, ako ni dobro pocinjena, to je, s kositarjem prevlečena, kateriga kisline ne razjedó, in ki nima zdravju škodljivih lastnost.

Ko je tedaj mestna gosposka v Terstu tolikšno število imenovane posode (124.000) pokončati dala, da so imeli s tem, kakor slišimo, 4 dni opraviti, je že mogla najti, da posoda ni bila lošena, kakor mora biti, da ni zdravju škodljiva.

Lončarji! bodite tedaj skerbni in pazljivi pri lošanji, — glejte dobro, kaj delate in kako delate, da prav naredite, — pomislite, da je zdravje ljudi v nevarnosti, ako ni posoda, kakor smo gori rekli, s stanovitnim lošem prevlečena, in da ste sami krivi, ako po lastni nemarnosti v veliko škodo pridete, ktera vas hudo zadene in vas ob veliko premoženje pripravi. Slišali smo, da vrednost undan v Terstu pokončane posode je znesla čez 4000 fl. Kaj taciga se vam povsod zgoditi zamore, ako pridete z robo na somenj, ki je zdravju nevarna.

Kakor slišimo, se je naše c. k. deželno poglavarstvo obrnilo na c. k. deželno poglavarstvo v Terst, in ga v prid našim lončarjem prosilo, naj bi na znanje dalo: kakošne morajo lošne znamenja biti, da bojo smeli naši lončarji spet svoje blago v Terst na prodaj voziti, ker prepoved, da bi se celò nobena tako lošena posoda ne smela prihodnjič tjé na prodaj peljati, bi več ljudi, ki od lončarstva živijo, hudo zadela, pa tudi bolj ubogim ljudem na Teržaškem, ki si nemorejo brez svinca ali bakra lošenih in veliko dražjih iz ptujiga pripeljanih piskrov in skled kupiti, bi to zlo težavno bilo.

Želeti bi bilo tudi, da bi po izvedenju kako lončarji posode lošijo, se jim natanjčne vodila dale, kako se ima v vsim delati, da se odvernejo vse napake.

Nadjati se je, da bo Teržaško deželno poglavarstvo dovolilo skerbno in popolnoma dobro lošeno posodo iz Komenda, Mlake, Kamnika, Dolenje Vasí itd. zopet v Terst na prodaj voziti, in da bo le nemarno in slabo lošeno, tedaj zdravju nevarno, kakoršna je tudi na Krajskim oestro prepovedana, zabranilo.

Ravno zvemo, da se je ravno taka kakor v Terstu, tudi v Gorici s posodo iz Mlake in Dolenje Vasí zgodilo, ker je loš preveč svinčen bil.

Zgodovinske pisma.

7. pismo

iz Vertovcove „občne zgodovine“ §. 10.

Pervi omikani narodi na zemlji. Kitajci ali Kinezi.

Konfúci, ki je živel 500 let pred Kristusom, je bil eden nar glasovitniših modrijanov na svetu, in njih nar veči dobrotnik; žlahniga stanú, ali še celò, kakor neki terdijo, cesarske kervi, se povzdigne s svojimi vednostmi in čednostmi gor do ministerske službe; vidši pa od blizo dvorne napake in pregrehe, katerim ni mogel v okom priti, popusti visoko službo, se poda med ljudstvo, in postane njega učenik. Kako de je o božanstvu mislil, ni več na tanjko znano; to se pa gotovo vé, de je učil ljubezin do ljudi, prijaznost, priljudnost, zmernost, poštenost in tanjko pravičnost; učil je lastno zatajenje in strahovanje hudiga poželjenja, pokoršino staršem in vsim oblastnikom; učil je še celò razžaljenja odpustiti; učil je, z eno

besedo, vse človeške čednosti, ktere v povzdigo mirniga, prijetniga in veseliga življenja služijo. Učencov na zlo velike trope se ga je bilo poprijelo, in zgodovinarji terdijo enoglasno, de so po njegovih izgledih prav čedno živeli. Učeni in imenitni Kitajci še današnji dan Konfúcia visoko spoštujejo in mu božjo čast skazujejo.

Več vér je na Kitajskim, ki vse uče preselovanje duše do popolne pokore; učeni so nekoliko bolj čistih vér, prosto ljudstvo je pa zgol malikovavsko. Razun 300 dražih in bogato okinčanih tempelnov imajo še posebne glasovite oltarje, na kterih ob raznih godovih sam cesar daruje. Svojim predhodnikom skazujejo božjo čast, ravno tako cesarjevi podobi, njegovimu prestolu, in tudi njemu samimu, pred kteriga se vsi na obličja mečejo. Cesar je lamajske vére, po kteri imajo v Tibetu, neki veliki duhovni ali cerkveni deržavi, visociga miniha — Lama imenovaniga — za božjiga namestnika, pa tudi za samiga neumerljiviga boga, zakaj akoravno umerje, gré berž njegova duša v družiga miniha, ki ga je ali sam pred smertjo naznanil, ali kteriga drugi minihi berž za enaciga boga spoznajo in ga na božji prestol postavijo, de tako zmirej naprej živi.

Cesar se imenuje sina nebes, gospodovavca zemlje in očeta svojiga ljudstva. Otroci morajo staršem, žene možem, ljudstvo mandarínam, mandarini zmirej višejim mandarínam, zadnjič vsi cesarju slepo, nepremakljivo in sužno pokoršino skazovati.

Stolno mesto se imenuje Pekíng; je narveči na svetu; okoli cesarjeviga poslopja je čez 1 uro hodá; v tem mestu so štiri katoljske cerkve; drugimu nekđaj stolnimu mestu pravijo Nankíng; je tudi silno veliko; mestu pa, kjer imajo Europejci barkostajo, je imé Kanton. Sicer je še čez 1500 velicih mest na Kinežkim.

Kadar se cesar očitno pokaže, ga spremlja 2000 vezačev ali beričev, ki nosijo verige, sekire, meče in druge znamenja aziatskiga samosilja. Prihodkov ima 4 do 600 milionov gold,, vojakov pa do 900.000, ki so zlo babji ali plašljivi. Pred malo leti so bili Angleži s petimi vojnimi ladjami in 800 vojaki cesarja z vsimi njegovimi armadami tako v strah deli, de je ž njimi mir sklenil, in jim več milionov na vojsnih stroških poverniti mogel. Ako bodo Angleži, kakor so jo nastavili, z družimi narodi tako pometali, se zamore misliti, de jim bo tudi Kinežko čez malo časa davk plačevalo; 4000 pogumnih vojakov bo dovelj celo Kitajsko cesarstvo pod njih oblast pripraviti.

Žlahnijo imajo dvojno: ena je po rojstvu, kar je je cesarske kervi, in te je več tavžent; pa za vsaki rodni člen je eno stopnjo niže, dokler se zadnjič z ljudstvom pomeša in njemu enaka postane; druga žlahnija je po službi; té je pa devet verst ali razredov, od nar nižejih do nar višejih, zakaj vsi njih služabniki ali vradniki, tudi vojaški častniki se mandarini imenujejo; razločijo se pa med seboj po raznih našivih na persih in herbtih njih židanih ali svilnatih sukinj. Mandarini so dostikrat spodkupljivi, lakomni in požrešni odertniki ljudstva; čez take se ni kam pritožiti, ker vrana vrani očesa ne skljuje. —

Njih jezik ne obstoji kot drugi jeziki iz čerk ali pismenk, ampak iz 450 besedic; — z vsako tako besedico, ko jo drugači zavijejo ali zakrožijo, zaznamvajo 10 do 15 reči; tako imajo 4 do 5000 besedi. Iz teh 450 besedic skladajo pa še druge besede, in sicer do 80.000. Življenje je za Ki-

tajca prekratko, de bi se zamogel svojiga jezika popolnoma naučiti, vender kdor zna 10 do 15.000 besedi, zamore njih bukve razumeti. Nobenimu Kitajcu pa ni dano, de bi le eno europejsko besedo prav izrekel. Tisti, ki bi hotli mandarini postati, to je, kakošno cesarsko službo doseči, morajo veliko veliko let na svoje stroške v šolo hoditi, in se ojštrim spraševanjem podvreči; če pa potem službo dosežejo, poskerbé z zatiranjem in grabenjem svoje velike stroške si nekoliko poverniti. Od starih časov so v svojim jeziku zlo veliko, zlasti zgodovinskih bukev spisali; spisali so pa tudi veliko vernih, modroslovskih, zvezdoslovskih, zakoniških itd. bukev. Radovedni Europejci so si že od 150 let doli glave belili, se Kitajsko naučiti, in so iz Kitajskiga že mnogo bukev v europejske jezike prestavili. Za samo po sebi obstoječe, živeče in od sveta odločeno bitje — za Boga, je ni v Kitajskim jeziku besede.

Njih gospodje si veliko prizadevajo, se dobro zrediti in obdebeliti, zakaj od medlega in suhiga gré med njimi govoric, de mora delati, in de nima ob čem se obdebeliti; v dokaz dobrostanja si tudi nohtov ne odrezujejo, kar bi naša gospôda za malo posnemala. Njih gospé pa in gospodične imajo in morajo imeti majhne nožice, de hodijo po račje; v ta namen nosijo vse iz perve mladosti obilno pretesno obuvalo, de jim nogé ne morejo rasti. Koliko terpljenja za tako praznost! — Vsi Kitajci imajo po svojih stanovih s pozdravljenjem in priklanjenjem po stopnjah zmirej višejim, in s svojimi vsakdanjimi vernimi ali cerkvenimi šegami toliko opraviti, de jim celò malo časa ostane na kaj družiga misliti. Tergovino domačo, ali kupčijo med sabo imajo grozno veliko; zlatih in srebernih denarjev pa ne špogajo; denarje imajo iz družih rudovin; za več blaga pa zlata in srebra odvagajo.

Učeni Greki in Rimci niso Kitajcov še po iménu poznali; v 6. stoletji sta prinesla dva miniha, oznanovavca sv. vére, séme ali jajčica židnih gosenc iz Kitaja v Carigrad cesarju Justinianu; tačas so že v Carigradu židane pa grozno drage oblačila poznali, pa niso vedili od kod in iz česa de so. Židne gosence so se po križanskih vojskah iz Carigrada v Europo zaplodile, de zdaj več milionov ljudi od njih reje in žide živi. Marko Polo je bil v 13. stoletji v izhodne Indie od Venečanov poslan; on je bil tam in na Kitajskim blizo 40 let; vse kar je vidil in zvedil, je v bukve zapisal, ktere je domu pridši vladi izročil. Takrat niso še umeli bukev natiskati; Venečani so tedaj bukve shranili in na-nje pozabili, in le v teh poslednjih časih so na dan prišle. Pred 200 leti so nekteri serčni Zavitarji v Kino se bili podali sv. Evangeli oznanovat; ker so bili visokoučeni in v zvezdoslovju zlo najdeni, jih je Kitajski cesar — sam zvezdoslovec — zlo spoštoval, jim dovolil pridigovati; sčasama jim je bilo to prepovedano, pa sopet dopušeno, dokler so zadnjič oznanovavce sv. vére preganjali in mučili. Po téh misionarjih se je bilo narveč od Kitajskiga zvedilo; pred malo leti pa so si Angleži pri sklenitvi mirú ž njimi zgovorili, de se bo pri njih brez over ali zadržkov smela kristjanska véra oznanovati, in upati gré, ker je že več škofov in družih duhovnikov tam, de se bo tudi sv. véra med njimi dobro ukorenčila, tudi europejska kupčija se bo počasi na Kitajskim razširila — počasi, ker Kitajci zmirej raji prodajajo kot kupujejo.